

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 38.

ZATERDAG 17 SEPTEMBER 1927.

Foto C. Steenbergh.

DE MARKTSTRAAT TE BOLSWARD. OP DEN ACHTERGROND HET STADHUIS.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

OP DE HELLING DER BARRANCA, DOOR HERMAN WHITAKER (9)	BLZ. 446
HET HUIS SINGEL 256 TE AMSTERDAM (GEÏLLUSTREERD), DOOR E. VAN HOUTEN.	BLZ. 448—451
DE LAATSTE AVOND, DOOR ANNIE VAN LEEUWEN	BLZ. 449
DE GELUKZOEKER EN HET GOUDVISCHJE, DOOR J. D. H. VAN UDEN	BLZ. 451
BOLSWARD (GEÏLL.), DOOR M. BRAAKSMA	BLZ. 445, 453—455
IN HET RIJK DER STILTE, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (9)	BLZ. 454
DE GEBOUWEN VAN HET VOORMALIG KARTHUIZERKLOOSTER TE NEURENBERG AAN DEN „WASSERHOF” (ILLUSTRATIE)	BLZ. 456

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Atzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff -AMSTERDAM-

Op de helling der Barranca

DOOR

9) HERMAN WHITAKER.

MAAR den slag ontwijkend, deinsde Billy achteruit met echt gemeente bezorgdheid op zijn gezicht. „Nee, nee, ouë jongen! Je bent nog zwak! Wacht nog een week. Die linker vlerk van jou —”

Maar toen deze juist op dat moment zijn oor trof, bewees die arm dat hij weer genezen was, door hem bijna onderstboven te gooien. In een seconde was hij weer op de been en gedurende de volgende tien minuten boksten zij een partij, zoo heftig en wetenschappelijk uitgevochten, dat een sportman er met vreugde en een moralist met verdriet naar gekeken zou hebben. Wij willen beide uitersten vermijden en het verhaal weergeven in de woorden waarmee Caliban het Pedro vertelde:

„Als dolle stieren vallen ze elkaar aan, grijpend en trekkend en elkaar slagen toebrenghend zoo hard, dat de stompen door de echo weerkaatst worden. In het begin al slaat de Roode Cabeza ¹⁾ Don Roberto neer, maar in plaats hem het hoofd te splijten met de schop, die vlak bij staat — heb je ooit zoo een dwaasheid meer gehoord! — helpt hij hem op van den grond. Ik denk, dat het nu uit is, maar nee, ze gaan weer aan den gang en geven elkaar slagen op het gezicht hard als de schop van een muilezel en zoo blijft het doorgaan, behalve dat ze soms pauseeren om op adem te komen. Ik begin te twijfelen of er ooit een eind aan zal komen als — *Krak!* fel als het knallen van een zweep en zoo snel, dat ik den slag niet zie, het einde er is. De Roode Cabeza blijft stil op den grond liggen. Je mag me gelooven of niet, Pedro, maar hij is met een slag van de hand bewusteloos geslagen”.

Ook de onmiddellijke gevolgen zullen wij Caliban laten vertellen.

„Zooals ik je gezegd heb, gold hun twist Carmelita, de duif van Chilpancin, en nu verwacht ik, dat Don Roberto haar voor zich zal nemen. Dat zij er evenzoo over denkt blijkt hieruit, dat zij met haar mes komt aanloopen, zoodat hij een einde kan maken aan den Rooden Cabeza. Maar weer mis! Wie kan die gringos begrijpen?

„*Vamos!*” ²⁾ Hij schreeuwt 't zoo woest, dat ze teruglopend naar het huis struikelt en valt. Bovendien pakt ze zoo vlug

¹⁾ aanvoerder, baas. ²⁾ „Maak dat je weg komt!”

haar boeltje, dat zij haar ezel al over het pad voortdrijft voor de Roode Cabeza weer tot bewustzijn komt”.

Inderdaad was het eerste wat Billy zag toen hij zijn oogen weer opsloeg, de witte vlek van haar shawl in de verte.

„Je hebt geen tijd verloren”, zei hij met een schelmschen blik. „Enfin de buit — of het recht hem te weigeren — is aan den overwinnaar. Dat was een prachtige stoot — en nog wel met de gewonde linker, niet?” De oude, guitige blik schoot tusschen de builen en wonden door. „Wil je ruilen? Als jij een ander ding erkent, wil ik toegeven, dat jij gelijk hadt”.

„En dat is?” grijnsde Seyd.

„Zou je evenveel gewicht aan die onwelvoeglijkheid gehecht hebben als er geen señorita was, die er aanstoot aan kon nemen?”

Seyd haalde glimlachend de schouders op.

„H'm, h'm”, kuchte Billy. „Nu geef je mij een reden om mijn ellendig bestaan voort te slepen. Maar niettemin, al zijn je moraliteitsbegrippen ook nog zoo mooi in theorie, in de praktijk zijn ze verduiveld lastig. Dat meisje kon koken. Als je weer eens verliefd wordt, doe mij dan het genoeg —”

„Wat klets je nou weer?”

„Wat doe ik nu weer verkeerd?”

Bij zijn blik van hopelooze verbazing, bekoelde Seyd's toorn. „Neem me niet kwalijk. Jij kon 't natuurlijk niet weten, maar — ik ben al getrouwd.”

„Jij?”

„Ik”. En met grimmig sarkasme liet hij er op volgen: „En je weet, dat het strijdig is met alle Goddelijke en menselijke wetten, dat een getrouwd man verliefd wordt”.

Begrijpend, dat hij iets moest zeggen, maar na Seyd's ironie in ieder geval niet met felicitaties kon aankomen, bracht Billy er na eenige vergeefsche pogingen ten slotte uit: „Wanneer — is dat — gebeurd?”

„Gebeurd! Dat is 't juiste woord. Het is gebeurd in Nieuw Mexico, drie jaar geleden, toen ik daar was als expert voor de Calumet-groep ¹⁾. Zij was de dochter van den opzichter van de mijn, mooi en fijn als een korhoen in den herfst, maar van een hopeloos ordinair type. Ik behoef haar niet te beschrijven. Zoo heb je ze in paren hun rokken zien zwaaien over de trottoirs van ieder stadje, met hun oogen loerend naar elken man en ieder oogenblik gereed in gegiechel uit te barsten. Ik zou nooit op haar gelet hebben, als verschillende van haar aanbidders mij niet de eer hadden bewezen jaloersch op mij te zijn. Totdat een lummel mij waarschuwde haar met rust te laten op gevaar van een pak ransel, was het nooit meer dan een onschuldige *flirt* geweest, maar toen werd 't ernstiger — zoo ernstig, dat er voor mij geen terugweg meer mogelijk was. Tenminste, dat dacht ik toen, ofschoon ik sinds dien tijd mijn huwelijk met haar heb leeren beschouwen als niet veel minder dan een misdaad. Dat komt, doordat ik dacht, dat het haar hart zou breken; maar binnen een week na ons huwelijk had ik ontdekt, dat ze niet meer was dan een collectie ijdelheid in een mooi velletje, en dat zij aan niets hoogers kon denken dan aan het geld en de positie die zij door mij hoopte te verkrijgen.

Zij was een volkomen egoïste, die alleen van zichzelf hield. Wat haar nog ondragelijker maakte, was, dat ze zoo verwaand was als alleen een absoluut onwetend mensch kan zijn, die alles wat hij niet weet waardeloos acht. Zij probeerde steeds mij haar laag-bij-de-grondsche denkbeelden op te dringen en durfde zelfs het beetje kennis, dat zij in de kampen der mijnwerkers had opgedaan, te stellen tegenover mijn door studie verkregen wetenschap; haar doel was mij te vervormen naar haar eigen ruw model. Als ze bepaald slecht was geweest, zou ik het, geloof ik, nog eerder verdragen kunnen hebben; en je moogt mij gerust gelooven, dat ik mij na drie maanden huwelijk diep ongelukkig voelde. Tot mijn geluk kreeg ik toen opdracht een groep Mexicaansche mijnen te onderzoeken en er mijn oordeel over uit te spreken, en daar zij de beschaving, of wat in Nieuw Mexico daarvoor doorgaat, boven een tocht door de Mexicaansche woestijn stelde, bleef zij achter. Later trok ik naar het Zuiden om naar waardevolle grond te zoeken in de Sierra Madres en sinds dien tijd heb ik haar nooit meer teruggezien”.

Hij had voortdurend gesproken met de heftigheid van iemand, die zijn gemoed lucht geeft. Nu duwde hij Billy een brief in handen en zei, onder het wegloopen: „Lees dat — ik heb het aan het station in ontvangst genomen. Het zal je

¹⁾ De Calumet-mijn is een der rijkste kopermijnen in Arizona.

meer zeggen dan ik kon doen als ik vier-en-twintig uur bleef doorpraten”.

En dat deed het ook. Het stijve, ronde schrift, zoowel als de dorre opsomming van haar wenschen en verlangens deden haar kennen als iemand, die alleen oog had voor haar eigen onmiddellijke begeerten. Iedere zin was een klacht of een kreet. Het kwam niet te pas, dat hij wegging en haar alleen liet. Al haar vriendinnen waren het er over eens, dat het „een schande” was. Maar „hij hoefde niet te denken” dat zij zoo een behandeling op den duur zou verdragen. Hij moest maar thuis komen en liefst dadelijk. Tot nu toe had zij nog niet geprobeerd „beter-af” te komen. Maar niet door gemis aan de gelegenheid. Er was een heer, geen brutale melkmuil of ex-student, maar een rijke mijn-eigenaar, een door- en-door nette vent, die veel belangstelling in haar betoonde. Hij — Seyd — moest maar oppassen. Zoo liep het slechte schrift over tal van pagina's door en terwijl Billy las, kwam er meer en meer een uitdrukking van walging op zijn gezicht.

„Arme vent!” mompelde hij, met zijn oogen op Seyd gericht, die nu bezig was Caliban te helpen de goederen van den muilezel naar de loods te dragen. „En dan te denken, dat je al dien tijd dien last moest torsen!” Na een oogenblik van overpeinzing, voegde hij er aan toe: „Maar getrouwd of ongetrouwd, toch ben je verliefd. Anders eet ik mijn hoofd op!”

Onbewust van die openhartige meening, bleef Seyd de voorraden regelen. Terwijl hij werkte, veranderde zijn opgewondenheid in somber gepeins en het duurde eenigen tijd voor een vroolijke blik bewees dat hij tot een conclusie was gekomen.

„Ik ben er!” mompelde hij. En zich zoo plotseling omwendend, dat Caliban het pak liet vallen dat hij in zijn handen had, vroeg hij: „Heb jij soms kennissen op San Nicolas?”

Gerustgesteld dat de vreemdsoortige gringo-waanzin zich niet aan hem zou koelen, knikte de bochel. „Een van de meisjes in de keuken is een dochter van mijn zuster”.

Hij knikte weer toen Seyd hem vroeg of zijn nicht kans zou zien de Señorita Francesca een bericht te doen toekomen. „Ja; de vrouwen babbelen voortdurend. Het kon overgebracht worden met behulp van Rosario, haar kamenier”.

Voor iemand, die zoo even beleedigd was alleen bij de veronderstelling, dat hij verliefd was, scheen dit antwoord Seyd buitengewoon aangenaam in de ooren te klinken. Een beetje onhandig vervolgde hij: „Misschien zou jij je niet wel eens graag willen bezoeken? Morgen is Zondag en daar je zoo flink gewerkt hebt, mag je dien dag vrij hebben en zal ik je een muilezel leenen om naar San Nicolas te rijden”.

Om de waarheid te zeggen, leek de man niet erg verheugd bij het vooruitzicht om zijn bloedverwante te bezoeken — tenminste niet vóór Seyd een zilveren peso op de tafel wierp. „Daarvoor kan je onderweg wat te eten en te drinken koopen en als je niet soms kan vertellen —”

Met kraallogjes, die schitterden van sluwheid, viel de bochel hem in de rede: „Dat het duifje is weggevlogen bij uw komst? Zij zal het vernemen, señor — ook wie haar hierheen gezonden heeft”.

Seyd was ietwat verbluft door de vlugheid waarmee de man zijn bedoeling geraden had en kreeg een kleur. Maar zich vermannend, voegde hij er brutaal aan toe: „Maar bedenk wel! Zij mag niet weten, dat het van mij komt”.

De breede grijns op het gelaat van den man bewees, dat hij hem volkomen doorzag. „Het zal een praatje zijn, overgebracht door een ezeldrijver”.

Zij waren zoover gekomen, toen Billy, die juist het bloed van zijn gezicht had gewassen, vroolijk fluiten hoorde. Een uur later, toen hij naar binnen ging om bij het gereed zetten van het avondmaal te helpen, had Seyd zijn gewone opgewektheid herkregen. Den volgenden ochtend was hij nog opgeruimder, maar dit werd minder toen Caliban naar San Nicolas vertrok, mooi uitgedost in een *charro* pak, dat hij uit een donkeren hoek in den stal had opgevischt. En tegen den avond scheen zijn goede stemming bedorven door angst, alsof hij een voorgevoel had van het nieuws, dat Caliban hem buiten in 't donker zou vertellen.

„De Señorita Francesca is een bezoek gaan afleggen bij de familie van haar moeder in Cuernavaca. Het is niet bekend, wanneer zij zal terugkomen”.

„Zeer goed; jij hebt gedaan wat je te doen stond”, antwoordde Seyd.

Maar de kalme toon waarop hij dat zei, misleidde den kolenbranders niet.

„Heb ik niet gezegd, dat die gringos allemaal gek zijn?” vroeg hij Pedro, terwijl hij hem bij het licht der stal-lantaarn de twee pesos toonde. „Hij geeft mij een peso om hem goede tijding te brengen en geeft mij twee als ik met slechte terug kom — en dan te denken, dat ik er half over gedacht heb hem wat voor te liegen! Voorwaar, men kan nooit weten hoe men ze behandelen moet! Bij gekken en gringos is 't maar 't best de waarheid te spreken”

TIENDE HOOFDSTUK.

„Eindelijk klaar!”

Plat op zijn rug liggend, met zijn krullebol op zijn handen en zijn schoenen vol kalk naar boven wijzend, keek Billy volstaan naar het werk hunner handen. Buiten: de „put” waarin het koper zou vloeien, de smeltoven, de slakken-afvoer, de canvas blaasbalgen, zelfs de helling waarlangs het erts zou worden aangevoerd, was alles in orde en Billy keek er naar van de fundeering tot het topje van den schoorsteen. Van de tonnen houtskool, die Caliban had gebrand en van de bosschen hierheen gebracht, tot de stapels erts, die Seyd met behulp van Pedro had stuk geslagen op de vereischte grootte, stond alles gereed en wachtte slechts op het vlammetje, dat Seyd aanstak, terwijl hij Billy's uitroep herhaalde:

„Eindelijk klaar!”

Toen de krullen en het hout flink vlam hadden gevat onder het houtskool en het erts, legde hij zich evenzoo neer om den eersten rook te zien opstijgen. Bij de groote luchttoevoer duurde dat niet lang — een dunne, blauwe spiraal, die snel grooter en zwarter werd. Binnen een half uur was deze gegroeid tot een roet-vinger, die over de heuvels halverwege de Barranca lag, een duister voorteken voor de ranchero's en peons, dat weerspiegeld leek in den donkeren blik van Don Luis, die uitkeek van de boven-patio op San Nicolas.

Onbewust van die vijandige blikken, keek Seyd met voldoening naar die zwarte rookwolken; liet zijn fantasie op zachte vleugels over de vallei zweven tot bij de rivier, waar ze hem met zijn eerste lading kopersteen neerzette op een houtvlot en hem zoo naar de kust voerde, waar hij ze kon verkopen aan de Vereenigde Metaal Maatschappijen of kon verscheppen naar de Californische gieterijen. Want er was niets onpraktisch in zijn overpeinzingen. Afgezien van het goud dat er in zat, kon één keer smelten hun erts van een-endertig dollar veranderen in kopersteen ter waarde van honderd-twintig dollar per ton. De extra twintig dollar zouden ruim de kosten dekken en met een winst van honderd dollar bij een produktie van zestig of zeventig ton per week gedurende de twee maanden vóór het regenseizoen — daar zat een fortuin in! Het volgende jaar zouden zij hun arbeiders van buiten kunnen aanvoeren en een complete raffinaderij installeren. Daarna zouden zij blistercopper¹⁾ kunnen afleveren in plaats van steen. Bij den gloed van zijn eerste succes vlamde zijn fantasie tot ongekeerde hoogten op, tooverde hem werven en loodsden voor oogen in den jungle onder hem en een vloot van platboomde schroefbooten op de rivier. En nog nooit had er zoo een rivier bestaan! Hij reisde ze juist af, toen zijn fantasie plotseling zijn droom-vloot naar de San Nicolas pier dreef.

De volgende seconde zat hij weer in de beschaduwde *corredor* van de boven-patio, met haar bloemen en vogelgezang, zonneschijn en fontein-geklater in zijn oogen en ooren. Evenals op dien anderen dag, zag hij hoe Francesca zich over haar petekind heenboog en zij naar hem opkeek met een glimlach, zoewel teeder als peinzend. Hij beantwoordde dien juist, toen de lachende oogen werden uitgewischt door een ellendige gedachte.

„Jij dwaas!” schold hij zichzelf uit. Toen sprong hij plotseling op en gaf Billy een slag op zijn dij die dezen een gil ontlokte. „Het is een goudmijn, mijn jongen! Een goudmijn zeg ik je! Ik zou mijn aandeel er in niet willen ruilen voor de rijkste goudmijn in Tonopah. Het volgende jaar brengen wij een volledige installatie aan —”

„Schudroosters met watertoevoer!” begon Billy enthousiast.

„Beslist; en wij bouwen op het vlakke terrein bij de rivier en voeren het erts aan door — de zwaartekracht. Lucht-kabels — automatische kipkarren —”

„Wij gaan onze eigen steen raffineren —”

„En brengen ons eigen koper en goud aan de markt”.

¹⁾ blistercopper = kopersteen, die opnieuw gezuiverd is.

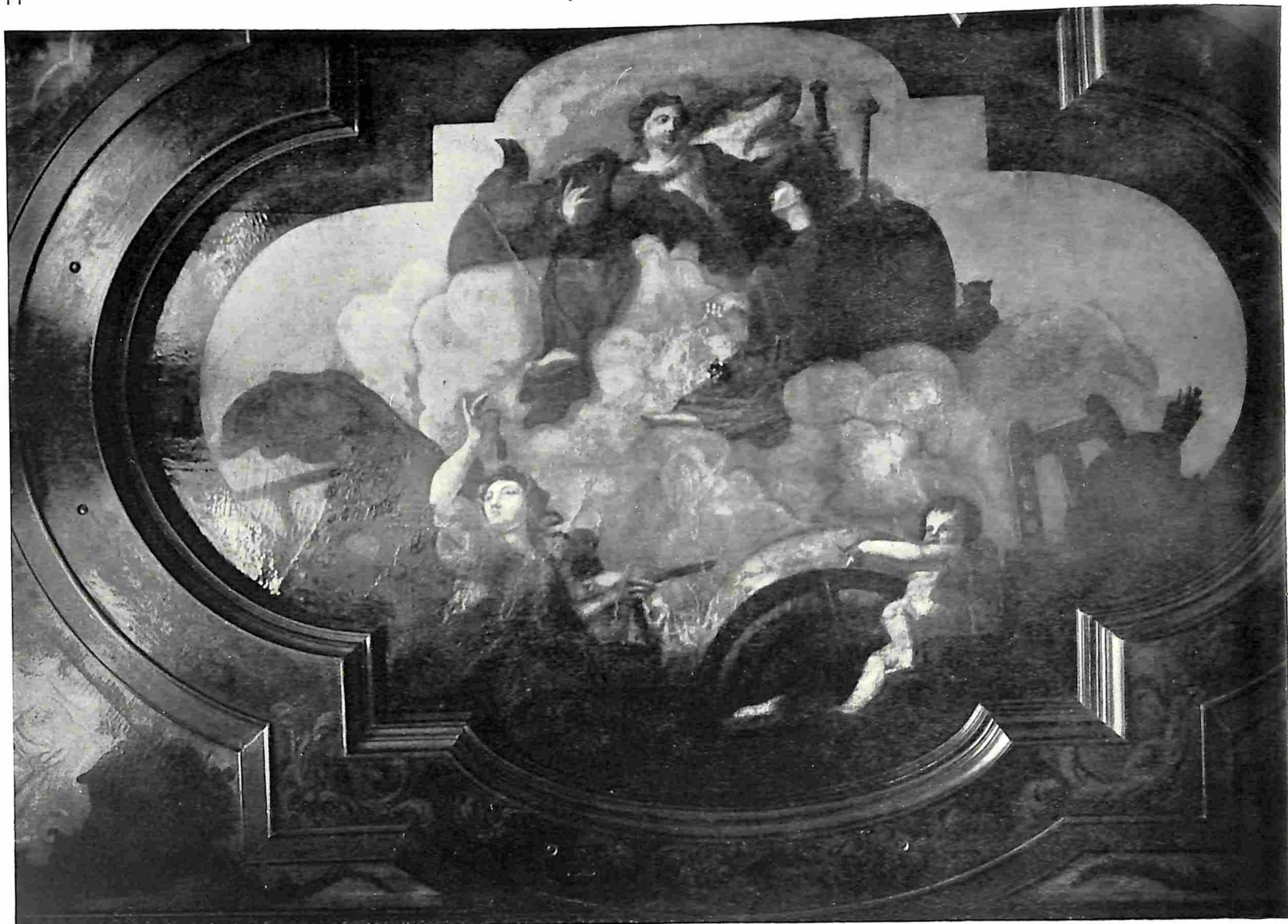

Foto C. Steenbergh.

GESCHILDERD PLAFOND, AFKOMSTIG UIT HET PERCEEL SINGEL 256 TE AMSTERDAM.

HET HUIS SINGEL 256 TE AMSTERDAM.

VAN OUDS GENAAMD „DE APPELBOOM”, DAAR LATER
DE CROCODIL UITHING.

DE Nederlandsch Indische Handelsbank, welke sedert 1912 gevestigd is in haar toen nieuw ingericht gebouw, Singel 250 op den hoek van de Raadhuisstraat, is thans overgegaan tot het vergroten van dit bankgebouw. Hiervoor zijn drie perceelen aan het Singel, No. 252, 254 en 256, gesloopt. ☼ Het waren eenvoudige koopmanshuizen, die uiterlijk niets bijzonders vertoonden. Alleen het laatstgenoemde had door zijn natuursteen voorgevel een deftig aanzien. Inwendig was het evenwel van groote beteekenis, door het fraaie stucwerk, dat zich in de vestibule bevond en door een geschilderd plafond in de voorkamer. Het zij mij vergund, de geschiedenis van dit huis in een kort overzicht te weeren te geven. ☼ Om met de stichting van deze grond, gelegen van de westzijde van het Singel tot de Heerengracht, viel onder de uitlegging der stad van 1587. De bouwterreinen hier ter plaatse lagen in 't zoogenaamde Parck F., en werden in 1591 verkocht. Wegens den snellen aanwas der stad in dien tijd, werd onmiddellijk na de verkaveling en verkoop der erven, tot het bouwen overgegaan. ☼ Op een erf, van het Singel doorlopende tot de Heerengracht (welke gracht toen nog Achterburgwal was genaamd), werd, voor zoover kon worden nagegaan, door Balthazer Symonsz Appelman (1536—1602) een woonhuis aan het Singel gebouwd, met daarachter tegenaan een pakhuis aan de Heerengracht, welke beide, met zinspeling op zijn eigen naam, den naam „de Appelboom” ontvingen. Deze bouwwerken waren reeds in 1593 voltooid, althans het is bekend, dat het pakhuis toen bestond ten name van genoemden Heer Burgemeester Appelman. ☼ Na zijn overlijden kwamen zij in het bezit van een zoon, Dr. Sijbrand Appelman, terwijl diens weduwe beide perceelen in 1610 verkocht aan Hans Cornelisz Moormans. Reeds een jaar hierna verkocht Moormans ze weder en wel aan Govert Willemsz van Goch, Ambachtsheer

van Sevenhoven, die zeven jaar eigenaar bleef, daar ze in 1617 door hem verkocht werden aan Emanuel van Basserode. ☼ Het pakhuis op de Heerengracht verkocht van Basserode twee jaar daarna aan den wollenkooper Jan Macaré. Het woonhuis aan het Singel behield hij echter, en dit bleef gedurende ongeveer 94 jaren in het bezit van deze familie. ☼ Uit de nalatenschap van Van Basserode werd in 1649, bij loting, het huis toebedeeld aan zijn dochter Anna van Basserode. Uit haar huwelijk met Anthonie van Beaumont werd een zoon, genaamd Herbert, geboren, aan wien het huis bij hun overlijden in 1675 werd toebedeeld. Herbert van Beaumont behield het tot zijn dood in 1698, terwijl het door zijn erfgenamen in 1711 verkocht werd aan den voornamen koopman Wilhelm de Meester. Het droeg dien tijd den naam „De Crocodil”. ☼ De Heer de Meester gaf een bijzonder vermaardheid aan dit huis. In 1718 liet hij namelijk groote veranderingen er in aanbrengen. Het was ook in dien tijd, dat het stucadoorwerk werd ingevoerd en houten zolderingen werden bepleisterd en met stucco versierd. Ook werden sedert meermalen tegen de zolderingen in de voornaamste vertrekken ingetimmerde doekschilderingen aangebracht. ☼ Op het stucco- en schilderwerk in dit huis komen wij nog nader terug, doch we maakten er thans reeds melding van, omdat deze kunststukken bij de verbouwing in 1718 door den Heer de Meester moeten zijn aangebracht. ☼ Wilhelm de Meester met zijn gezin was het echter niet gegeven, een lang gebruik van het zoo smaakvol ingerichte huis te maken. Integendeel, zijn echtgenoot overleed reeds in Januari 1720 en hij zelf in Februari 1724. Het huis bleef echter nog ongeveer 62 jaar in bezit zijner nabezoon en erfgenaam Mr. Nicolaas Wilhelm de Meester, die toen Burgemeester van Harderwijk was. Na zijn overlijden in dat jaar kwam het huis in handen van zijn vijf kinderen, die het in 1786 publiek verkochten aan Gerhardus Cornelis Tielenius Kruijthoff. ☼ Deze laatste blijkt er den zand-

steen gevel voor te hebben laten optrekken, althans hebben er uit dien tijd bestaan: „Twee afteekeningen, een platte grond en de opstaande gevel”. Deze gevel is tot den sloop toe bewaard gebleven. In 1805 werd het huis door de Weduwe Kruijthoff verkocht aan Abraham du Mont, die het tot 1818 bewoonde, toen het door erflating overging op zijn huisvrouw Jacoba Cornelia Gaaswijck. Bij haar overlijden kwam het in handen van de aangehuwde familie Toe Laar; deze ver-

kocht het in 1830 aan den koopman in manufacturen Johann Rudolph Westkirch, die het ruim dertig jaren in bezit hield en tevens bewoonde. Door zijn overlijden in 1860, werd het door zijn nabestaanden in 1861 publiek verkocht aan Willem Georg Fiege, handelende in pendules en galanterieën. Na een elfjarig bezit, werd het wegens financiële omstandigheden verkocht en in 1872 publiek gekocht door Mr. Joannes Franciscus Josephus Bins, die het daarna overdroeg aan den Heer Petrus Scheltema Beduin. Met deze zeer bekende Notaris-familie eindigt het bestaan van dit huis, doch niet, dan nadat het nog ongeveer een halve eeuw bij haar in voortdurend gebruik is geweest en het Notariaat er dien tijd gevestigd was. De Heer P. Scheltema Beduin overleed aldaar in 1904, waardoor bij boedelscheiding het huis werd toebedeeld aan zijn echtgenootte vrouwe Magdalena Willemina Geertruida Hoog. De Weduwe bleef het huis nog een zestal jaren bewonen, terwijl het in 1908 in bezit kwam van haar zoon Notaris Adrianus Scheltema Beduin. Na het vertrek van zijne moeder, werd het huis door laatstgenoemden Heer betrokken en het Notariaat, in compagnonschap met zijn zwager, den Heer K. W. J. K. van Beverwijk, er in voortgezet, totdat het in 1921 overging in handen van de reeds genoemde Handelsbank. Terugkomende op bovengenoemde kunststukken in dit huis, zij medegedeeld, dat het stuccowerk reeds door de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg op de Monumentenlijst was geplaatst en aldus beschreven: „In de vestibule bevinden zich opmerkelijke, zeer fraai uit de hand gemodelleerde stuccoversieringen, uit het begin, het 1e kwart, der 18e eeuw. De zijwanden zijn versierd met vier medaillons, waarin de verpersoonlijking van de vier werelddeelen, terwijl boven twee deuren allegorieën van den Overvloed en van de Matigheid zijn aangebracht (zie de afbeeldingen op blz. 450 en 451). De zoldering vertoont, in eene omlijsting van lofwerk, ornament- en schelpmotieven, een paneel met de afbeelding van Mercurius (den Koophandel) en ter weerszijden van dit paneel, voorstellingen van Democritus en Heraclitus¹⁾, verzinnebeeldende de vroolijke en sombere opvatting van het leven”. Verondersteld wordt, dat het werk van een Italiaansch meester is. Hoe dit echter ook zij, het getuigt van een meesterlijke hand, 't is een waar kunstwerk uit een tijd, waarin men zoo voortreffelijk uitdrukking kon geven aan zinnebeeldige voorstellingen. Zie vooral in dit stuccowerk het krachtige en tevens sierlijke jongemannenfiguur van Mercurius met zijn gevleugeld hoofd en voeten, de staf van den Koophandel in de linker- en den geldbuidel in de rechterhand; zie, hoe karakteristiek het vroolijke en sombere leven is weergegeven en niet minder het beeld van Overvloed en Matigheid zoowel als het juiste karakter van de volkstypen en de voortbrengselen der vier werelddeelen Azië, Amerika, Afrika en Europa. Het op doek geschilderde plafond, dat ook van dien tijd afkomstig, en waarvan evenmin de

maker bekend is, stelt voor: door een uil, een engel met aardbol, de Wetenschap; en door vrouwenfiguren met attributen, allegorieën van de Bouw- en Schilderkunst. De gehechtheid aan zijn ouderlijk huis maakte, dat de Heer Scheltema Beduin er noode afstand van kon doen, doch na lang durig verzoek werd eindelijk tot den verkoop besloten. Aan de transactie werd echter de voorwaarde verbonden, dat, indien tot sloopen mocht worden overgegaan, genoemde

kunststukken behouden zouden blijven. De Directie van de Nederlandsch Indische Handelsbank heeft aan dezen wensch op piëteitvolle wijze gevolg gegeven. Zij heeft namelijk het stuccowerk in de nieuwe uitbreiding van het Bankgebouw in een daarvoor gemaakte gang doen aanbrengen. Geheel in overeenstemming met het bedrijf waarvoor het destijds werd gemaakt en waaraan het vele jaren beantwoordde, heeft het weder een plaats gekregen, welke het toekwam: in een gebouw gewijd aan den handel met de verschillende gewesten. Het geschilderde plafond is in 't bezit der familie gebleven, en overgebracht naar het huis van bovengenoemden Notaris van Beverwijk, Keizersgracht 618, alwaar het in de voorkamer eveneens een zeer geschikte plaats heeft gevonden.

E. VAN HOUTEN.

De laatste avond.

HET was de laatste avond, dat oude Stien in haar huisje woonde. Morgen zou zij naar het tehuis voor oude lieden gaan, in het dorp. Nicht Saartje en de dominee hadden dat in orde gemaakt. 't Was veel beter zoo, redeneerden zij. Stien werd oud en stuntelig, al leek zij ook nog wel kwiek. Van den winter had zij een tijd lang last van duizelingen gehad. Je wist nooit, wat zoo'n oud mensch kon overkomen, zoo heel alleen in het kleine boerderijtje. Saartje was den namiddag bij haar gebleven. Zij begreep wel, dat het een heel ding was voor 't oudje, zoo'n laatste dag. Samen hadden zij den ouden koffer gepakt: een paar dekens, wat kleeren, enkele kleinigheden, waaraan Stien erg gehecht was. Want veel mocht zij niet meenemen naar het tehuis. Daarvoor was daar geen plaats. En veel hadden de gestichtsoudjes ook niet, het waren meest heel arme menschjes. Samen hadden zij een kopje koffie gedronken. Toen was Saartje weggegaan. Zij moest kleinen Jan naar bed brengen. „Nou tante, tot morgen dan. Om negen uur. En maak je geen zorgen. Je zult eens zien, hoe gezellig je het er zult hebben. Denk je er om, dat straks boer Tijssen komt om Blare? Da-ag!” Stien keek haar na. Daar ging zij, groot en fors, blozend en bloeiend. Zij groette nog eens lachend achterom. 't Oude wijfje lachte niet terug. „Wat een vriendelijkheid, wat een vriendelijkheid”, mompelde zij. „Blij, dat het ouwe mensch eindelijk opgeborgen wordt”. Zij ging naar binnen en schonk zich nog een kop koffie in. Nu kon zij nog koffie nemen, als zij er zin in had. In 't gesticht kreeg je natuurlijk een of twee kopjes en niet meer. Zij nam een grote suikerklont en een flinken schep room. „Kan 'k nou nog doen”, dacht ze. Langzaam slurpte zij het kopje leeg, bleef dan voor zich uit zitten staren, de rimpelige hand onder 't oude hoofd. Eigenlijk denken deed zij niet. Zij voelde alleen maar zoo'n schrijnende pijn in haar borst, een gevoel als werd haar keel dichtgeknepen, omdat zij nu weg moest, hier vandaan. Weg uit het huisje, waarin zij meer dan veertig jaar had gewoond, waar alles met haar was oud geworden. Zij had het betreden als jonge bruid. Hier was haar jongen, haar Tinus, geboren, hier was hij gestorven. Hier werd vijf

DE PLAFOND-VERSIERING DER VESTIBULE VAN HET PERCEEL SINGEL 256 TE AMSTERDAM.

¹⁾ Democritus was een beroemd wijsgeer van Abdera, plm. 460—362 v. Chr., die steeds lachte om de dwaasheden der menschen (fig.: iemand, die alles van den belachelijken kant bekijkt). Heraclitus was een oud wijsgeer van Ephese, van grooten naam, somber en zwaartillend van aard, plm. 500 v. Chr.; men noemt hem wel den weenenden wijsgeer, tegenover Democritus, den lachenden; vandaar: waar Heracliet om schreit en Democriet om lacht.

jaar geleden oude Arend uitgedragen. Hier had zij meer dan veertig jaar lang gewerkt en gezorgd, geschuurd en gepoetst, de beesten gevoerd en gemolken, het tuintje gewied. En nu was het uit. Nu kon zij niet meer. Dat zeiden zij tenminste. En nu moest zij dit alles verlaten, verlaten vóór haar dood. Aan die mogelijkheid had zij nooit gedacht. Maar een paar maanden geleden waren zij erover begonnen. Zij had er eerst niets van willen hooren, maar tenslotte hadden zij haar overtuigd, dat het toch zoo-veel beter zou zijn. Als zij nu toch ziekelijk begon te worden . . . En zij had het goed gevonden. Maar nu, nu het groote moment voor de deur stond, voelde zij alleen maar pijn, weë pijn om alles, wat zij verlaten moest, om haar leven, dat zij achterliet. ☞ Een tijdlang zat zij zoo. Toen ruimde zij den koffieboel bijeen en bracht dien naar de keuken. Daar stond het verrouwde gerei, de potten en pannen, de glanzende emmers, en scheen haar te groeten. Zeker, zij werden vroeger wel eens blanker geschuurd, maar zij waren toch nog van haar, behoorden bij haar, waren dagelijks door haar handen gegaan. Daar stond de emmer met de laatste melk van Blare. Voor 't laatst had zij hem gemolken vanmiddag. Voor 't laatst.

Het dier was onrustig geweest, alsof het 't wist, het trouwe beest. En gestreeld had zij haar en haar hoofd tegen den hals van de koe gedrukt en haar gezoend, want zij had afscheid van haar genomen.

Straks, als boer Tijssen kwam, kon zij niet meer zoo gek doen. ☞ De klink van de voordeur rammelde. Op de deel vond zij boer Tijssen, groot, breed, joviaal. Haar hart deed zoo vreemd, zij moest even stil staan. Tijssen merkte het niet. „Zoo Stien, hoe gaat het ermee? Ik kom het koebeest maar vast halen. We zullen het vandaag maar bij mij naar bed brengen. Ha, ha, ha. Je kunt hem nu toch niet meer gebruiken, nu je gaat rentenieren”. ☞ Stien had zich hersteld en ging hem stil voor naar den stal, mager, oud vrouwtje, het hoofd met de witte muts gebogen over de bevende handen. Het was er al half donker. „Hier is Blare”, zei ze schor. Zij ging op het dier toe, streelde het langs den hals en bond het los. De koe keek haar verwonderd aan, als wilde zij zeggen: „Hoe heb ik het nu? Wat — gebeurt er op dit uur?” ☞ „Blare is een best beest, Tijssen. Je zult toch goed voor haar zorgen, niet?” — „Natuurlijk, Stien, natuurlijk. Je weet toch, dat ik goed ben voor mijn beesten”. — „Ja, anders had ik haar ook niet aan je verkocht”. ☞ De boer scheen nu toch den bevenden klank in haar stem te hooren en hij bedacht, dat het ook wel zuur was, je boeltje zoo te moeten opdoeken, ook al was je dan oud. En dan zoo onder vreemden te moeten. Je vrijheid kwijt. Hij zou het oude mensch maar wat troosten. Zijn grof, goedaardig gezicht nam een ernstige uitdrukking aan. „Ja, ja, Stien, zoo gaat het nou eenmaal in de wereld. Wij worden allemaal een dagje ouder en jij bent nu zeker al bijna zeventig, hè. Je zou het niet zeggen. Je ziet er nog kras uit, hoor. Maar 't is toch geen leeftijd meer om met beesten om te gaan en altijd alleen te zijn. Wat zeg jij! Je zult het daar wát gezellig hebben. Aanspraak zooveel je wilt en voor niks te zorgen”. ☞ Hij haalde een touw uit zijn zak en bond het om de horens van de koe. 't Dier trok den kop terug en keek vragend naar zijn meesteres. Het vrouwtje klopte het kalmeerend op den glanzigen rug. „Stil, Blare, rustig. Ga maar met den boer mee”. Zij opende de staldeur. Ook Tijssen sprak de koe geruststellend toe en leidde het volgzame dier naar buiten. „Nou, dag Stien, het beste, hoor. Ik kom je wel eens opzoeken.

We bennen al zulke oude kennissen. En 't koebeest zal 't best hebben, hoor. Dat beloof ik je”. — „Dank je wel. Dag Tijssen”. ☞ Zij zag hen gaan, den weg af, den boer in zijn zwarte pak voorop, rustig schrijdend met groote stappen, daarachter het gedweë dier, zwart en wit gevlekt. Feller schrijnde weer de pijn. Zij moest tegen den deurpost leunen. Een mist kwam voor haar oogen. Nu verdwenen zij om den hoek. Groote tranen rolden langs de gele, gerimpelde wangen. Zij sloot de deur van buiten. Dien leegen stal wilde zij niet weerzien. ☞ In den tuin dwaalde zij rond.

De sneeuwbal en gouden regen bloeiden rijk en de rozen hadden al dikke knoppen. De aardbeien beloofden veel en de oude perboom had flink vrucht gezet. O, hoe hield zij van dezen tuin. Hij had de laatste jaren, met de koe en de kippen, heel haar vreugde uitgemaakt. En nu moest zij hem verlaten, nu het mooie seizoen eigenlijk pas begon. 't Kippenhok was leeg en doods.

De dieren waren de vorige week reeds verkocht. Van de kippen en de koe had zij de laatste jaren hoofdzakelijk geleefd en van het beetje geld, dat haar nog restte uit betere tijden. Ook was het weiland achter den tuin verkocht, dat vroeger haar en haar man had behoord. ☞ Zij was aan het hek gekomen, dat den tuin van dat weiland scheidde. De schemering viel. Damp trok op boven de velden. Zij leunde tegen het hek en keek uit over het wazige land met stille, moede oogen. Hier had zij met

Arend gestaan den avond na hun bruiloft. Dezelfde, een beetje triestige vrede had over alles gelegen. Arend was niet een man van veel woorden, maar hij had op dat oogenblik toch uiting moeten geven aan de volheid van zijn geluk. „Dit is nou ons thuis, Stien, ons eigen nestje, hè. Wij zullen het hier best hebben, nietwaar wijfje?” Innig had hij haar tegen zich aangetrokken. Diep gelukkig liet zij haar hoofd aan zijn schouder rusten. ☞ Het was een goed en veilig thuis geweest, al die jaren lang. Er was een tijd geweest, dat zij wel vier koeien hadden. En

dan kocht Arend nog melk op van de boeren in de buurt en ventte die in den omtrek en ook wel in de stad. Zij hadden hard moeten werken, maar armoede hadden zij nooit gekend.

Best hadden zij het samen kunnen vinden en dol veel hadden zij gehouden van kleinen Tinus, die tusschen hen opgroeide en zoo'n flinke jongen werd. Toen, twintig jaar geleden, op een kouden winteravond, hadden zij hem thuisgebracht, dood, verdronken, bij 't schaatsenrijden in een wak geraakt. Vreeselijk was dat geweest. Nooit was zij het geheel te boven gekomen, nooit had zij haar oude vroolijkheid heelemaal terug gekregen. Maar het leven was voortgegaan en de smart had langzamerhand haar scherpsten angel verloren en plaats gemaakt voor berusting. ☞

Vijf jaar geleden was Arend gestorven na een korte ziekte. Eenzaam had zij de laatste jaren hier gehuisd, maar zij had zich nooit beklagd. Was het eigenlijk niet natuurlijk? Eenzaamheid paste nu eenmaal bij den ouderdom. Waren niet bijna alle oude menschen eenzaam, zelfs al hadden zij kinderen? Zij had voor zichzelf zij iets van vreemden behoeven aan te nemen. Van den winter was zij wat ziek geweest, maar toch niet zoo erg. Dat was toch geen reden om haar uit haar huisje te zetten. Maar zij begreep het wel. Saartje was zeker bang, dat zij 't beetje geld, dat er nog was en de koe en het huisje allemaal zou opmaken. En er moest toch iets te erven blijven. ☞ Een groote bitterheid zwol in haar. Ach, waarom kwam er maar geen eind aan. Haar leven was goed geweest — tot nu toe. Waarom nu dit?

AFRIKA.

DE MATIGHEID. STUCCO-WANDVERSIERINGEN IN DE VESTIBULE VAN HET PERCEEL SINGEL 256 TE AMSTERDAM.

EUROPA.

Waarom nam God haar maar niet tot zich, mocht zij niet weggaan uit deze wereld, waarin zij zich niet meer thuis voelde? Nooit meer zou zij hier staan en uitzien over de velden. Zij klemde zich vast aan het oude, vertrouwde hek en liet haar vochtigen blik nog eens rondgaan. Wat was dat daar rechts bij de elzen aan den slootkant? Daar stond iemand. Zij zag het heel duidelijk Hemel, dat was Arend! Zij kon zich niet vergissen, haar oude oogen waren nog goed. Het was Arend met zijn zwarte pet en blauwen kiel, die hij altijd droeg in zijn werk. „Arend”, riep zij zachtjes, „Arend!” De gestalte kwam een paar schreden nader, wenkte en was toen plotseling tusschen de boomen verdwenen. 't Vrouwtje huiverde en streek zich met de hand over het voorhoofd. Werd zij gek? Dat was Arend. Maar Arend was al vijf jaar dood. Droomde zij? Neen, zij had het toch werkelijk gezien, met open oogen. Hoe vreemd! Zou 't soms toch nevel langs den slootkant geweest zijn? Het werd koud. Zij moest maar naar binnen gaan.

Op haar weg door den tuin hield zij even stil bij de Geldersche roos. Wat bloeide zij prachtig dit jaar. Arend had haar zeven jaar geleden geplant. Zij brak een paar takken af en nam ze mee naar binnen. Daar was 't al bijna donker. Voorzichtig als altijd steek zij de lamp aan en sloot de blinden. Van den schoorsteenmantel nam zij een geel vaas en strompelde naar de keuken om er water in te doen, maar daar gekomen, voelde zij zich ineens vreemd duizelig, moest ze even gaan zitten. Haar hart klopte zoo en zij had het wat benauwd, net als dien winter. Zou dat nou weer beginnen? Och, wel nee, hoor, dat ging wel weer over. Zij stond op, vulde de vaas en zette haar in de kamer op tafel. Zou zij dadelijk naar bed gaan? 't Was wel het beste. Zoo erg lekker voelde zij zich toch niet. Maar de kamer was zoo gezellig in 't lamplicht en 't was haar laatste avond alleen. Altijd zou zij voortaan menschen om zich heen hebben. Daar-aan had zij eerst weinig gedacht, maar het leek haar nu niet om uit te houden. Nee, nog even genieten van de eenzaamheid. Slapen kon zij daarginds ook. Stien schoof haar stoel dicht onder de lamp en sloeg haar bijbel op, zooals zij gewoon was te doen voor 't slapen gaan. Zij las: „Komt herwaarts tot mij, allen die vermoeid en belast zijt, en ik zal u rust geven. Neemt mijn juk op u, en leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uwe zielen. Want mijn juk is zacht en mijn last is licht.” De bekende woorden vonden een diepen weerklink in haar ziel en vervulden haar met blijdschap. Vroom vouwde zij de handen en mompelde, half bewust, glimlachend. „Ja Heer, ik kom!”

Maar vermoedde zij zich van haar meester. Zij ontkeedde zich, blies de lamp uit en vond op den tast haar weg naar de bedsteê. Zij had meer moeite dan anders om er in te komen. Hè, 't deed goed zoo zacht te liggen, warm onder de dekens. 't Was voor 't laatst vannacht, voor 't laatst. Zij vouwde de handen over de borst: „Vader laat mij rustig slapen, voor 't laatst”. Morgen — ach, nee immers. Morgen. — Wat waren er veel bloemen in de kamer, witte en roode en paarse, ook in bed. Mooi was het; maar wat moest dat? Mooie bloemen. En daar was Arend — maar wat moest dat? Mooie bloemen. Komt tot mij allen, die belast zijt. — Ja, ik kom. De klok tikte, verder was er geen geluid in de kamer. — Toen Saartje den volgenden morgen kwam, vond zij tot haar verwondering alles nog gesloten. Alleen de staldeur stond aan en daardoor kwam

zij het huisje binnen. In de woonkamer was alles stil. In 't schemerig licht, dat door de hartjes der luiken binnen viel, trad zij op de bedstede toe. Daar lag oude Stien, stil en bleek, maar met een reinen, zaligen glimlach over de versijnde trekken. Een zonnestraal viel op de blanke bloesems der Geldersche roos, die de tafel versierden. ANNIE VAN LEEUWEN.

De gelukzoeker en het goudvischje.

TIJDEN van beroering brengen groote mannen en — groote schavuiten voort. Dat ervaren wij in onzen tijd, dat was vroeger óók zoo. Vooral de achttiende eeuw was rijk aan avonturiers, die in den soldatenrok het middel zagen om hun carrière te maken. Een dezer gelukzoekers was Gotlob (Curth) Heinrich, zich noemende graaf Von Tottleben. In 1761 is bij J. W. Kanneman te Zaltbommel de levensgeschiedenis van dezen gelukzoeker verschenen onder den titel: *Den Oorlogs zwerfer of het Leven van den Grave van Tottleben, eertijds Kollonel in dienst van de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden en het laatst Lt. Generaal van de legers van Hare Rus: Keijz. Maj.* Zijn rol was toen nog

niet geheel afgespeeld, want zijn overlijden valt 12 jaar na het verschijnen van dit boek. De schrijver noemt hem „een gelukzoeker, berucht door laagheden en een in alle opzichten

schandelijke levenswijs, maar ook bekend door eenige krijgsbedrijven en vooral door het geluk, waarmede hij telkens aan de verdiende straf ontsnapte”. Men neemt aan, dat hij in of omstreeks 1710 in Saksen geboren is. Als jongen was zijn liefste lectuur het *Leven van Cartouch* en de *Praktijk der Gaauwdieven* en zijn later leven heeft getoond, dat hij de lessen, in deze twee boeken vervat, onthouden en toegepast heeft. Later kwam hij als page aan het hof van August III, koning van Polen, die buitengewoon veel van den geestigen en in allerlei kattenkwaad bedreven

jongen hield. Toen Gotlob de vlegeljaren te boven was, verhef de koning hem tot rijksgraaf, stelde hem aan tot raadsheer in het opperste gerechtshof, en bij eigen onderzanding wetende, dat een zachte vrouwenhand en een schoon vrouwenoog de weerbarstigste naturen zacht en volgraam als een lam kunnen maken, huwelijkte hij hem uit aan de jonge, schoone en rijke gravin Von Siewertz. Een glansrijke loopbaan lag voor hem open.

„Het wordt bedaarder met de jaren, Wat dolle drift was in de jeugd”.

Dit dichterwoord was niet op den nieuwen rijksgraaf van toepassing. Steeds bandelozer werden zijn lichtmisserijen, steeds kleiner zijn bezit, steeds groter zijn schulden. Zijn adellijke titel gebruikte hij als middel tot oplichterijen, zijn stem als rechter was te koop. Hij werd van zijn ambten ontzet. Een verbanningsbesluit wachtte hij niet af, maar vluchtte naar Saksen-Weissenfels, later naar Regensburg, waar hij Karel VII zijn diensten aanbood, welk aanbod echter niet aanvaard werd. Daarna belandde Von Tottleben in Den Haag. Hij trad in dienst der Staten, en stadhouder Willem IV belastte hem met het vormen van een nieuw regiment, waarvan Von Tottleben kolonel zou worden. De daarvoor benodigde gelden werden hem door de Generaliteit verschaft. De ervaring in Polen had hem niets geleerd. Hij ontving / 35.000, waarvoor hij het kasteel Hoekenburg te Rijswijk (Geld.) kocht, verkocht de officiersplaatsen en toen Willem IV het nieuwe corps inspecteerde, bleek dit in zulk een deplorabelen

AMERIKA.

DE OVERVLOED. STUCCO-WANDVERSIERINGEN IN DE VESTIBULE VAN HET PERCEEL SINGEL 256 TE AMSTERDAM.

AZIË.

toestand te verkeer, dat hij manschappen en kolonel wegjoeg. Toch schijnt Von Tottleben nog kans gezien te hebben uit deze kolonelsbetrekking een zacht slaatje in den vorm van een pensioen te krijgen. Voor de zeldzame brutaliteit van dezen man spreekt boekdeelen het feit, dat hij in 1754 van de Regeering een bedrag van / 34.000 durfde eischen, „aangezien andere kolonels voor het formeeren van een regiment / 69.000 hadden ontvangen en hem maar / 35.000 was toegekend”. En de koning van Pruisen, die hem toen onder zijn onderdanen mocht rekenen, ondersteunde dezen eisch! ☞ Wij zijn nu echter de historie eenigszins vooruitgelopen. In den tijd van zijn kolonelschap valt een geschiedenis, die geheel de Republiek in opschudding bracht ☞ Omstreeks 1748 kwam de bijna 40-jarige Von Tottleben te Amsterdam in kennis met de 15-jarige Maria Petronella Victor, dochter en eenige erfgename van den te Batavia overleden haven- en licentmeester

Louis Victor, wiens vermogen op de voor dien tijd reusachtige som van / 800.000 geschat werd. ☞ Na haar vaders dood was het Indische goudvischje komen inwonen bij haar oom Gideon Victor, kolonel van de burgerwacht. Wellicht is deze functie aanleiding geweest tot zijn kennismaking met Von Tottleben. Het vermogen van Maria berustte in de Weeskamer, waarvan de burgemeesteren van Amsterdam oppervoogden waren en die dus voor den kolonel in Stendienst met zeven zegelen gesloten bleef. ☞ Nu ving het vrijen om een hoekje aan en weldra was Maria's hoofdje totaal op hol. Zij zag kans in Den Haag / 34.000 op haar erfenis op te nemen en nu konden verdere plannen tot uitvoering gebracht worden. ☞ Op 14 October 1750 bezocht de familie Victor den schouwburg te Amsterdam en van deze gelegenheid maakte de graaf gebruik om zijn aangebedene te schaken. Wij geven nu de geschiedenis weer, zooals ze te vinden is in de Nederlandsche Jaarboeken voor October 1750. ☞ „Zekere jonge juffer, een ouderlooze weeze, die nog geen 15 jaren bereikt heeft, den 14-en dezer wijnmaend, des avonds uit deze stad (Amsterdam) vervoerd zijnde door zekeren vreemdeling, zich tituleerende Graef von Tottleben, is door de Heeren

van den Gerechte dezer stad bij publicatie van den 24sten der voorz. maend aen dengenen die den voornoemden vervoerder in handen der Justitie weet te leveren eene praemie beloofd van / 6.000 en aen dengenen, die de medepligtigen aen de voorz. vervoeringe kooft te leveren in handen der Justitie, eene praemie van / 3.000; met byvoeginge dat, ingeval de medepligtige den bovenvermelden vervoerder kwam te ontdekken, aen zoodanigen medepligtigen niet alleen gelijke somma van / 6.000 betaald, maar ook voor deszelfs impunitie ¹⁾ zal geintercedeerd ²⁾ en des aenbrengers naem zal gesecreteerd ³⁾ worden”. ☞ Later stelde Maria de zaak eenigszins zachter voor. Zij verklaarde in tegenwoordigheid van haar voogd en getuigen „dat zij den Graaf verzocht had, om den dag te voren tegen den avond met een koets voor de Opera te Amsterdam te komen en dan naar het Huis Hoekenburg, in Neder-Betuwe, kerspel Rijswijk, te rijden, hetwelk hij op haar instantelijk verzoek en bede gedaan had, alwaar zij dan des morgens waren aangekomen”. Het paar begaf zich

¹⁾ straffeloosheid. ²⁾ bepleit, verzocht. ³⁾ geheim gehouden.

naar Kleef en Berlijn. In Pruisen schijnen zij gehuwd te zijn, doch dit huwelijk had in de Republiek geen rechtskracht en dus zou Gotlob voorloopig zijn vingers aan de erfenis zijner vrouw niet blauw tellen. En daarom was het hem te doen. ☞ De machtige Frederik de Grootte ving bij zijn pogingen tot bemiddeling bij de Amsterdamsche burgemeesters slijb. Meer vermocht zijn invloed op het vrouwelijk medegevoel van regentesse Anna. Deze schonk Von Tottleben pardon. Zij wist bovendien den raadpensionaris Steyn te bewegen pogingen bij den Amsterdamschen magistraat aan te wenden om oom Gideon tot verzoening te bewegen. Deze pogingen stuitten op Gideon's harnas van haat af, maar zij zijn stellig van grooten invloed geweest op het besluit, dat de Staten Holland namen (1753), om de nog onmondige Maria, die op het punt stond moeder te worden, brieven van handlichting te verleenen. ☞ Toen stond geen enkel bezwaar het sluiten van een

huwelijk voor de Hollandsche wet in den weg. Von Tottleben zette den noodigen spoed er achter en — zeggen de Jaarboeken voor Februari 1754: — „Den 7en des voorleden Louwmaend is in de Walsche kerke alhier ('s-Gravenhage) door ds. Royer volgens 's lands wetten in den huwelijken staet bevestigd de Graef Gotlob Curth Henderik van Tottleben en Jonkvrouwe Maria Petronella Victor”, terwijl uit een noot blijkt dat dit hetzelfde paar is, waarvan hierboven sprake is. ☞ Maar al was de rijkbeladen Oostinjevaarder nu in het zicht, ze was de haven van den reeder Von Tottleben nog niet binnen. Een aantal processen tegen de Weeskamer en de familie van Maria volgden, en eerst in 1775 gelastte de Hooge Raad de Weeskamer Maria's erfenis uit te betalen. Veel kwam er niet meer in Von Tottleben's zak. Nederlandsche en Duitsche geldschietters legden beslag op de erfenis en op een bedrag, dat hij — wij stipten zijn verzoek hierboven aan — van den Staat meende te kunnen vorderen. ☞ Zijn vrouw was onderwijl moeder geworden van een dochtertje. Dit vaderschap belette hem echter niet, zijn leven van verkwisting, echtbreuk, oplichting voort te zetten op een wijze, die hem verder verblijf in Berlijn en Pruisen onmogelijk maakte.

Zijn vrouw had niet de minste waarde voor hem, evenmin als zijn kind. Een scheiding volgde en arm als de mieren, kwamen moeder en kind weder te Amsterdam. Later kruist het pad der dochter nog éénmaal dat van den vader. Daarna verdwijnt zij met haar moeder in de vergetelheid. ☞ Von Tottleben vluchtte naar Petersburg. Keizerin Elisabeth benoemde hem tot generaal-majoor en belastte hem met het aanwerven van een vrijcorps van 12.000 man. Aan het hoofd daarvan drong hij in 1757 in Pruisen, gedroeg zich in dezen veldtocht buitengewoon dapper (slagen bij Grossjagerndorf en Zorndorf) en bezette 3 December 1760 Berlijn. Bij dit laatste krijgsbedrijf hield hij zich op een in het ooglopende wijze op den achtergrond. Er ontstond verdenking tegen hem. Het schijnt dat een briefwisseling van hem met koning Frederik is ontdekt, kortom Von Tottleben werd op last der Russische keizerin in hechtenis genomen, zijn zaak onderzocht en in 1763 werd het doodvonnis over hem uitgesproken. *Op het dringend en aandoenlijk smeeken zijner dochter werd dat vonnis in verbanning veranderd.* ☞ Ondanks dit alles nam Katharina II, die in 1762 keizerin van

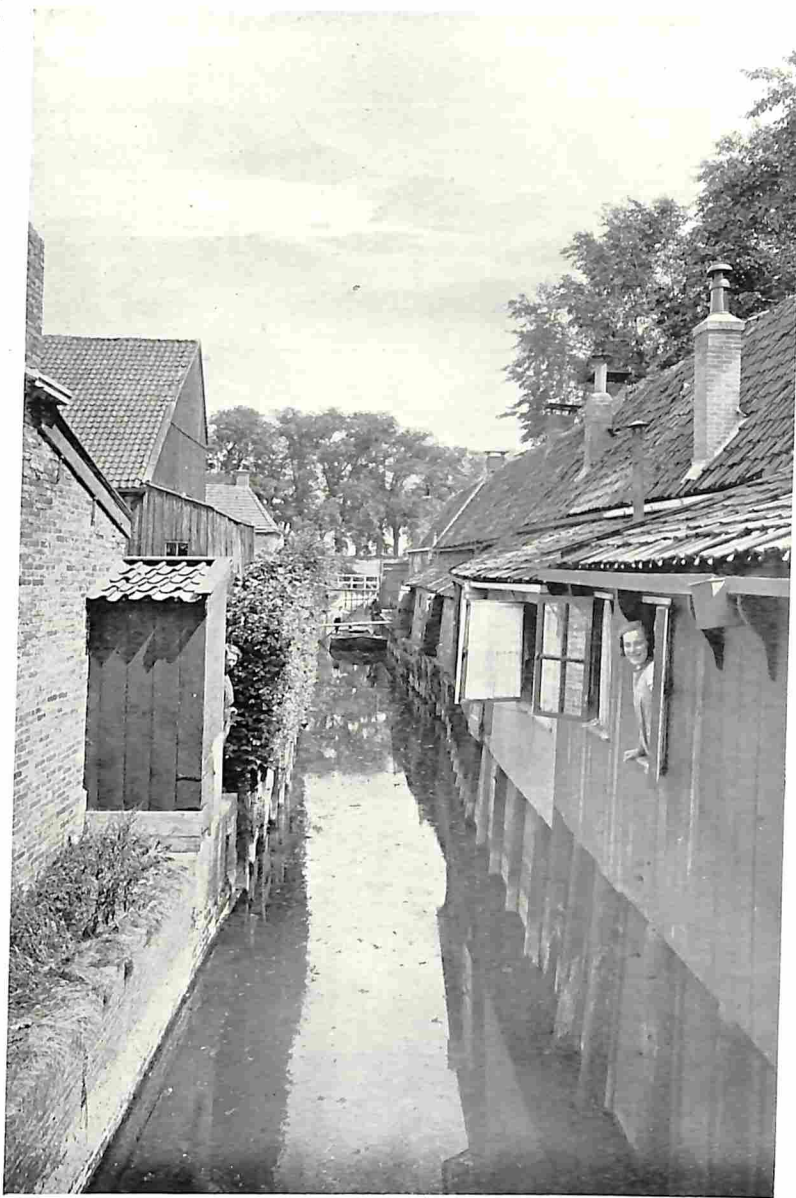

Foto C. Steenbergh.

BOLSWARD. DE LOOIERSGRACHT.

Rusland was geworden, hem weder in dienst. Hij vocht heldhaftig in den Kaukasus, verkreeg de orde van St.-Alexander Newsky, werd Gouverneur van Littauen (1772) en stierf het volgende jaar te Warschau. ☞ Het kasteel Hoekenburg te Rijswijk werd in 1877 gesloopt. J. D. H. VAN UDEN.

BOLSWARD.

WANNEER we thans met een tram van Sneek of Harlingen af Bolsward bereiken, klinkt het ons eigenaardig in de ooren, als men ons vertelt, dat dit landelijk stadje eertijds een belangrijke zee-stad was en zelfs deel heeft uitgemaakt van de eertijds zoo machtige „Hanze”. Hoewel aangaande de stichting geen nauwkeurige gegevens ter onzer beschikking staan, mogen we toch aannemen, dat Bolsward reeds in de middeleeuwen een belangrijke

koopstad was. Munten uit de 11e eeuw toonen ons, dat Bolsward toen reeds recht van munt had, zoodat het toen reeds een belangrijke markt- en handelsplaats moet zijn geweest. ☞ Gelegen op een terp of weerde, (Bolsward, Bodelswerde, Bodelswert), was het door zijn ligging aan de Middellzee en door de verbindingen te water met het achterland een belangrijk verkeerspunt. De schippers van Bolsward trokken vooral naar het Noorden, Noordweden en Jutland; in 't bijzonder als vrachtaarders waren ze zeer bekend. Toen langzamerhand de Middellzee dichtslibde, het verkeer te water vooral voor het zuidelijk deel hierdoor onmogelijk werd, trachtte men aanvankelijk

door het graven van een kanaal naar Makkum dit euvel te herstellen, maar het mocht niet baten. ☞ Andere plaatsen overvleugelden het eens zoo rijke Bolsward. Als havenstad had het afgedaan, 't werd een belangrijke marktplaats voor den Zuidwesthoek van Friesland, wat het tot op heden nog is, hoewel het in Sneek, dat door zijn meer centrale ligging veel voor had, een heftige mededinging kreeg en thans Sneek, mede door de spoorverbinding, Bolsward als marktplaats heeft overvleugeld. ☞ Bij een wandeling door Bolsward langs de grachten, blijkt ons uit menig bouwwerk, dat Bolsward een zeer welvarende plaats is geweest, en menig huis getuigt nog van de kunstzinnigheid uit vroeger dagen, terwijl vooral de grachtjes ons onder de bekoring brengen van het oude stedenschoon. Alleen valt het te betreuren, dat ook Bolsward zijn offers moest brengen op het altaar van het toenemend snelverkeer langs den weg. De fraaie boomenrij langs den weg was voor het verkeer belemmerend; daar omleggen van het verkeer groote bezwaren had, heeft men op sommige gedeelten de boomen

gerooid, waardoor het uiterlijk aanzien niet heeft gewonnen. Laat ons hopen, dat het hierbij voorloopig zal blijven en de plannen voor demping geheel in portefeuille blijven rusten, waardoor Bolsward voor een ramp zal worden behoed. ☞ Want Bolsward is van de Friesche steden wel een der merkwaardigste. Buiten de zeer oude en fraaie kerken, (waarover een volgenden keer) heeft Bolsward een aantal fraaie openbare en particuliere gebouwen, waarvan het beroemde stadhuis wel het voornaamste is¹.) Toen in het begin der 17de eeuw het oude stadhuis, dat destijds stond in de Muntstraat, bouwvallig werd, besloot men het af te breken. In de jaren 1614—1616 werd met den bouw van het nieuwe Raadhuis begonnen. Het ontwerp is waarschijnlijk van een Bolswarder burger, Jacob Gijsberts, kistenmaker en schrijnwerker. Deze Gijsberts, (de vader van den beroemden Frieschen dichter en schoolmeester Gijsbert Japix) was een bekwaam vakman,

zooals ook blijkt uit het fraaie snijwerk aan de deur in de Raadzaal. Uit de stadsrekeningen blijkt, dat dit Raadhuis is gebouwd in eigen beheer. De leiding en het toezicht berustten bij Heerche Heerches Jorna ten Jan Fransen Rollema, terwijl onder de werkmeeesters Jacob Gijsberts een voorname plaats innam. Als steenhouwer werd Hendrik van Zwolle aangenomen, terwijl Abraham Jacobs, de stadstimmerman, tot meester van het gewone werk werd aangesteld. De stadsmetselaar Marten Dominici, de stadsmid Rompke Annes verleenden hunne medewerking, [terwijl o.m. Jan Pieters, Hans en Hendrik Minema, de in Bolsward vertoevende Duitschers Johannes Schünne-
mann, alsmede

Hendrik Hansen van Zwolle hunne medewerking verleenden als beeldhouwers. ☞ Het gebouw bestaat uit onderbouw, bel-étage en zolderverdieping. De onderbouw is deels voor stadswaag ingericht. De tegenwoordige toegang tot de bel-étage is van jongeren datum. In 1768 is de in rococo stijl uitgevoerde stoep met de fraai gesmeede lantaarns en gebeeldhouwde leeuwen als schilddragers aangebracht. De voorgevel springt in het middengedeelte iets vooruit en wordt bekroond door een schitterenden topgevel. Boven den ingang tot de bel-étage bevindt zich in een fraai gebeeldhouwde omlijsting het beeld der gerechtigheid, hetwelk geflankeerd wordt door symbolische voorstellingen van geloof en hoop, terwijl het geheel bekroond wordt door het beeld der liefde. Tegen den westelijken gevel is een mooi frontje, dat gelijktijdig met het stadhuis is vervaardigd, waarvan de gebeeldhouwde groep, een geketende vrouw met een lam aan de voeten, vervaardigd is door den beeldhouwer Jan Pieters. ☞ De omlijsting van het dak door een lijstgoot van zandsteen met fraai gebeeld-

¹) - Reeds afgebeeld in „Buiten” (no. 41 van den jaargang 1923).

Foto C. Steenbergh.

BOLSWARD. DE KERKSTRAAT.

houwde fries, wordt gekroond door een balustrade met gedraaide balusters. ☒ Boven dit alles steekt de slanke toren uit. Zijn gemetseld benedengedeelte draagt een zandsteenen balustrade, waarboven zich nog drie verdiepingen verheffen, waarvan de beide bovenste open zijn. Een slanke peer met windwijzer bekroont het geheel. ☒ Toen in het einde der vorige eeuw dit fraaie gebouw dreigde ten gronde te gaan, daar de noodige gelden voor grondige restauratie ontbraken, was het gelukkig dat de voogden van het Sint Antony Gasthuis te Bolsward een subsidie beschikbaar stelden tot een bedrag van / 30.000, waardoor het mogelijk werd de restauratie grondig aan te vatten. Deze restauratie vorderde twee jaren; den 18en September 1895 werd het vernieuwde stadhuis feestelijk ingewijd. ☒ Al is er veel vernieuwd en veranderd, toch is het inwendige van het stadhuis in overeenstemming met

het uiterlijke. De tegenwoordige vestibule, eertijds de oude „vierschaar”, wordt in het midden gedeeld door een hardsteenen kolom. Een trap voert naar de oude raadzaal, welke geheel in ouden stijl is hersteld. Het snijwerk der omlijsting is uiterst kunstzinnig uitgevoerd, terwijl de gebeeldhouwde fries, gedragen door twee zandsteenen caryatiden, waarboven een houten mantel met een voorstelling van Koning Josaphat en de rechters, ons laten zien, dat de Bolswarder meester Jacob Gijsberts indertijd zijn handwerk verstond. ☒ Onder de moerbalken treffen we gebeeldhouwde kraagstukken aan, waarop allerlei allegorische en bijbelsche voorstellingen. Buiten een tweetal groote doeken, treffen we hier tevens eenige kopergravuren aan van de uit Bolsward geboortige graveurs, Schelte en Bote à Bolswert, Pieter Tanjé en Johan van Munickhuys. ☒ Na het fraaie Raadhuis willen we terloops even wijzen op een der stichtingen, waaraan Bolsward groote verplichtingen heeft n.l. het op de Koe- of Nieuwmarkt gevestigde St. Antony Gasthuis. Het is gebouwd in 1778. Vooral de Voogden of Regentenkamer is bijzonder fraai. De muren boven de houten lambrizeering zijn in vakken verdeeld. Elk vak bevat schilderstukken, 7 in totaal, van een onbekenden meester, welke tafereelen voorstellen uit het menschelijk leven, huwelijk, handel en kunsten. De paneelen zijn gevat in fraai snijwerk, terwijl ook de schoorsteen in denzelfden stijl is bewerkt. Een in denzelfden stijl gestukadoord plafond overwelpt het geheel. ☒ Buiten het St. Antony Gasthuis moeten nog het Armenhuis en het Weeshuis worden genoemd. Het eerste is in 1522 gesticht door Hendrick Nannes. De voogdenkamer heeft een mooie betimmering met antiek beeldhouwwerk en een aardig schoorsteenstuk. De tweede stichting werd in 1553 gesticht door Hid Hero Jelbeth's dochter, weduwe van Nanno Reynzoon. Het gebouw werd in 1808 verbouwd en in 1865 belangrijk uitgebreid. ☒ De drie stichtingen, het St. Antony Gasthuis, het Armenhuis en het Weeshuis, zijn alle drie zeer kapitaalcrachtige instellingen, die buiten hun eigenlijken nuttigen en weldadigen werkkring, ook op ander terrein veel ten bate van Bolsward hebben verricht; een park, sportterrein en gymnastiekschool zijn o.m. daarvan een sprekend bewijs. ☒ Wanneer we in Bleau's, Tooneel der Steden, den plattegrond van Bolsward (I 1660) nagaan, dan ontwaren we, dat vele der

hierop voorkomende gebouwen niet meer bestaan. De poorten zijn geslecht, het Jongema huis, waar eens het machtig geslacht der Jongema's zetelde, is verdwenen, de beide kappellen op het Zand treft men niet meer aan. Maar toch zijn verschillende gevels nog aanwezig, die ons een beeld geven van den kunstzin der voorvaderen. ☒ Van de gevels waarvan sommige hierbij zijn afgebeeld, willen we hier enkele noemen, o.m. het huis Polstraat 21, dateerende uit 1640. Dit één verdiepingshuis heeft een fraai besneden voordeur, waarboven een wapenbekroning. Het winkelhuis Jongemastraat 59 heeft boven de moderne winkelpui nog een mooien gevel in renaissancestijl van baksteen en blokversiering. Groote Dijkstraat 27 (1649) is eveneens een winkelhuis, met nieuwe onderpui, waarboven een trapgevel. In 1889 is dit huis gerestaureerd en toont ons, van baksteen met zandsteen en gebeeldhouwde friezen, geprofileerde raamomlijsting, gebeeldhouwd topstuk met pinakel en fraaie sierankers, een mooi geheel. Het hier naastgelegen huis 29 heeft een in Lodewijk XIV gebouwd halsgevel met aan weerszijden rijk gebeeldhouwde vleugelstukken. ☒ Op dezelfde gracht vinden we op 33 en 50 een paar deftige heerenhuizen in stijl Lodewijk XVI. Ook het huis Groote markt 124 is in denzelfden stijl uitgevoerd. Zoo zouden we door kunnen gaan en u wijzen op het huis Marktstraat 112, id. 114, id. 116, 118, Bargefenne 169, Grootzand 128, id. 135, id. 141, Appelmarkt 141, id. 144, id. 151. en nog andere. ☒ Al is het aantal huizen, dat nog fraaie staaltjes van de bouwkunst der voorvaderen laat zien, in Bolsward in verhouding tot andere plaatsen nog al groot, toch is er veel door onoordeelkundig optreden van timmerman e.a. verdwenen. Vooral ten aanzien van de binnenbetimmering is er veel fraai houtwerk gesloopt en verdwenen en vervangen door behangwerk. Veel is er op deze wijze reeds verloren gegaan en dus onherstelbaar. Moge de toenemende belangstelling voor het oude werken, dat wat er nog is, niet onoordeelkundig wordt vernietigd, maar voor het nageslacht bewaard.

M. BRAAKSMA.

Foto C. Steenbergh.

BOLSWARD. BOVENGEDEELTE VAN EEN GEVEL AAN DE GROOTE DIJLAKKER.

IN HET RIJK DER STILTE

9) DOOR CHARLES G. D. ROBERTS
DE LAATSTE HINDERNIS. (Slot).

Hij wist dat een roep, dien hij moest gehoorzamen, hem stroom-op dreef. Hij dacht er geen oogenblik aan niet te gehoorzamen. Na een korte rustpoos in het diepste gedeelte van den plas — hij was er alleen, daar hij de eerste der terugkeerende reizigers was — verzamelde hij plotseling zijn krachten, schoot als een zilveren pijl door den groenen stroom en sprong recht omhoog in de waterkolom. Hij kwam tot drie voet onder den top, hing daar gedurende een deel van een seconde als een gespannen boog, mooi en glanzend, en viel toen terug in het verstikkende, witte schuim. Telkens weer probeerde hij het, kwam misschien een voet hooger bij zijn tweede poging, maar daarentegen lang niet zoo ver wonnen door de geweldige kracht van de watermassa en zwom naar het rustigste gedeelte van den plas om weer krachten te verzamelen. Hij begreep absoluut niet waaraan hij het mis-

Foto C. Steenbergh.

BOLSWARD. GEVEL AAN HET GROOTZAND.

lukken van zijn pogingen moest wijten en was half verdoofd door de slagen, hem toegebracht door het lucht-rijke water, dat ongeveer dezelfde uitwerking op hem had als een stormwind zou hebben op een mensch, die er tegen in zou vechten. Bovendien liep er een lange, roode, open wonde langs zijn zijde, waar hij bij zijn val tegen een rotspunt was geslingerd. ☒ Maar hij dacht ternauwernood aan al die dingen, terwijl hij in het diepe groene water lag, dat kookte door het onstuimig kolken daarboven. Daardoorheen zag hij de groote, helderglanzende zandbanken waarover kleine golfjes speelden daar ginds in den bovenstroom, goud onder de zon, blauw-wit onder de maan. Hij zag dit in zijn herinnering en hij zag tevens de luidruchtige hindernis die hij moest overwinnen alvorens ze te bereiken. Terwijl hij zoo lag te peinzen, keerde zijn moed terug. Weer sprong hij op met een kracht en snelheid, die onweerstaanbaar leken en weer kwam hij terecht in met schuimvlokken beladen lucht aan den buitenkant van den waterval. Weer hing hij daar een honderste van een seconde om verdoofd en versuft neergeworpen te worden. Telkens en telkens weer schoot hij omhoog, met ontombare geestkracht, maar snel verminderende lichaamskracht; telkens en telkens grepen en scheurden de verborgen rotspunten hem tijdens zijn val. Ten slotte zwom hij geheel verbluft en bijna geheel versuft zwakjes naar een kleine draaikolk vlak aan den oever, waar hij, half op zijn zijde, vreeselijk hijgend, bleef liggen. ☒ Juist op dat oogenblik was een bezoeker uit het heuvelland met logge schreden naar den oever afgedaald — een van de groote, zwarte berinnen uit de Quahdavic vallei. Rustig op haar hurken zittend, had zij met haar kleine sluwe oogjes de vergeefsch sprongen van den zalm gevolgd. Zij wist heel wat van zalmen en haar loeren was niet louter aan nieuwsgierigheid toe te schrijven. Naarmate de pogingen van den dapperen visch zwakker en zwakker werden, schoof zij voorzichtig dichter en dichter naar den waterrand, tot het water om haar pooten klotste. Toen ten slotte de zalm zich blindelings naar de kolk liet voeren en op zijn zijde viel, was de berin nog maar een paar voet er vandaan. Zij kroop vooruit als een kat, hurkte

ineen — en een groote, zwarte poot schoot naar voren met een grijpenden zwaai. Hijgend en trillend viel de zalm op de rotsen. Toen beten witte tanden, wreed maar genadig, boven in zijn nek, en werd hij slap weggedragen naar een kreupelboschje boven den waterval.

DE GEVANGENEN VAN DE SARRACENIA¹⁾.

Aan den rand van een open terrein, waar de magere struikgewassen, die de vlakte bedekten, plaats maakten voor onkruid en ruwe grassen, stonden dicht opeen de kelken van een mooie, jonge sarracenia. Die kelken, die haar bladeren waren, waren lichtgroen met levendige roode strepen, terwijl de hals en de randen in bronsrood glansden. Zij waren van allerlei grootten, daar ze in verschillende groei-perioden waren; en de grootste die nu, kort voor de intrede van den zomer, nauwelijks waren volgroeid, waren ongeveer zes duim lang bij een middellijn van een en een kwart duim. Beneden, heel onder in het hart, zat een klein, rood knopje dat bestemd was om later in het seizoen op te schieten tot een forschen bloemstengel. ☒ Tegen den achtergrond van frisch, warm groen in de zon-overgoten wereld, die haar omringde, staken de felle kleuren der sarracenia scherp af, waarbij haar roode strepen en vlekken den indruk maakten van bloesems. Dit effect maakte de plant, in een tijd van het jaar waarin bloesems nog uiterst schaarsch zijn, heel aantrekkelijk voor de insekten die haar bespeurden. Bijna voortdurend zweefden er fladderende en zoemende diertjes overheen of vlogen er gretig op aan, om even later teleurgesteld weg te vliegen. Maar ook daalde van tijd tot tijd een kleine wesp, of vlieg, of goudgeveugelde tor of doorschijnende sluipwesp op den verlokken rand neer, bleef even zitten en keek neer in den kelk. In den regel waagde de kleine onderzoeker zich verder en verder naar beneden, tot hij verdwenen was. En dan kwam hij er nooit meer uit. ☒ Op een overhangend boschbessen-blad liep een kleine,

1) In Amerika heet deze soort „pitcher-plant” d.i. „kruik-plant”

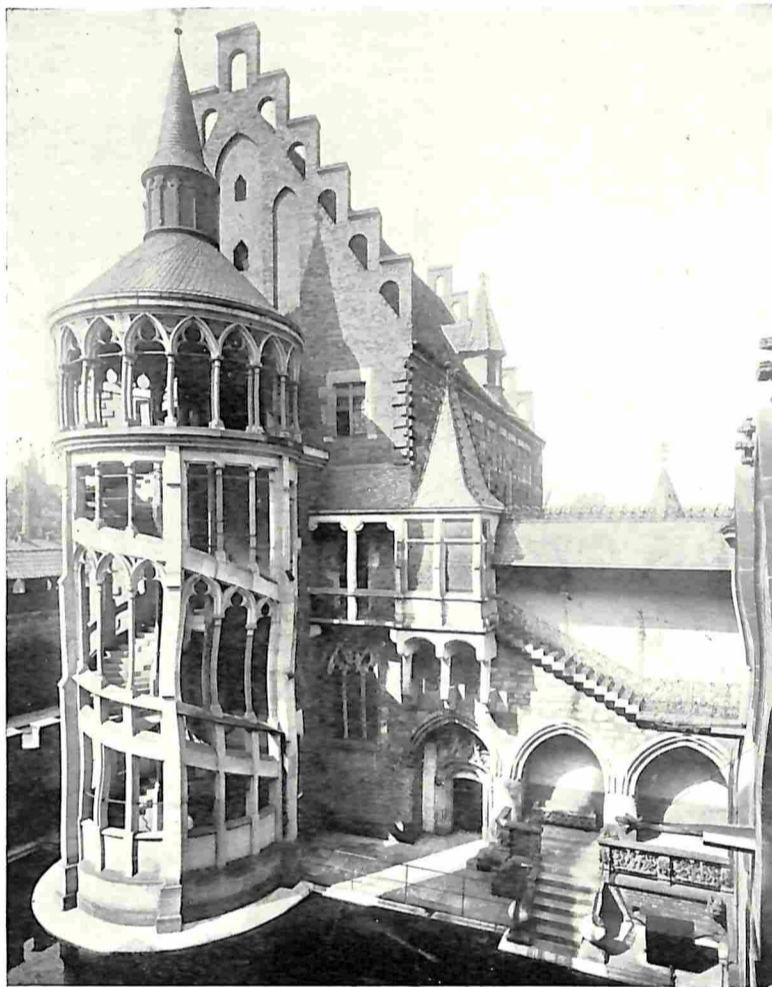
Foto K. Mol.

BOLSWARD. HUISJE AAN DE POLSTRAAT.

zwarte mier heen en weer met de vlugge nieuwsgierigheid, haar soort eigen. Een zwart-en-oranje vlinder, die traag rondfladderde in het zonlicht, ging dicht bij het blad zitten. Op datzelfde oogenblik schoot een voorbijvliegende klauwier er op af en greep den vlinder in zijn bek. Een van zijn lange vleugels trof toevallig het blad en sloeg het van den tak; en de mier viel precies op een der kelken die er onder stonden. ☼ Zij viel laag op den rooden, glanzenden rand; en daar klemde zij zich stevig aan vast, waarbij haar pooten wegzonken in een soort van bont, bestaande uit gladde, bleekgrijze haren. Toen zij heelemaal van den schrik bekomen was, begon zij haar nieuwe omgeving te onderzoeken; en omdat dit de makkelijkste weg was, liep zij in de richting waarheen de haren wezen. Daardoor kwam zij in een oogwenk op den kant der steile helling, die van den rand naar den hals van den kelk liep. Daar zij die helling erg glad vond, besloot zij niet verder te gaan, maar terug te keeren. Maar toen zij dat probeerde, bemerkte zij, dat dit onmogelijk was. De kleine onschuldig-lijkende haartjes drukten haar neer en duwden haar naar beneden. Hoe meer zij worstelde, hoe sterker en elastischer duwden zij haar terug; tot zij plotseling over den ronden, gladden rand werd gedrongen en naar beneden viel. ☼ Tot haar schrik en verbazing viel zij in het water. De kelk was zoowat half vol van die kille vloeistof. Wringend en krioelend bereikte zij de wanden van haar groene gevangenis en deed pogingen om er uit te kruipen — maar ook hier beletten die wreede haartjes haar dit. Zij trachtte ze te ontwijken, ze af te breken, ze door te bijten met haar sterke, scherpe kaken. Ten slotte wist zij zich door alleruiterste krachtsinspanning bijna er uit te werken — maar slechts om des te krachtiger te worden weggeslingerd, door den sterken terugslag van haar kwelgeesten nog wel ver weg in het water. ☼ Ofschoon zij uitgeput was van vermoeidheid, wilde zij den strijd nog niet opgeven; en haar wanhopige pogingen brachten haar in de nabijheid van een reddingsplank. Het was slechts het drijvende lijk van een mot, maar voor de mier leek dit een groot en veilig vlot. Vol blijdschap kroop zij er op en bleef een tijd lang stil liggen om weer op kracht te komen. Gelukkiger dan de meeste schipbreukelingen, had zij een eetbaar bootje, zoodat ze voorloopig niet behoefde te verhongeren. ☼ Het licht dat door de geëderde, doorschijnende wanden van deze natte gevangenis scheen, was van een prachtig licht-groenen tint, heel anders dan het warme daglicht in de hoogte. Nooit tevoren had de mier zich in een dergelijke omgeving bevonden en het vreemde van haar toestand bracht haar totaal in verwarring. Na een korterustpoos onderzocht zij nauwkeurig ieder hoekje van haar vreemde rustplaats en toen zij daardoor tot de overtuiging was gekomen, dat zij niets kon doen om haar toestand te verbeteren, ging zij weer rustig zitten, zoodat alleen de lichte trilling harer voelhorens aanduidde dat zij niet sliep. ☼ Langen tijd gebeurde er niets. Maar plotseling begon de kelk zachtjes te wiegelen en te schudden en het water binnen zijn gekleurde wanden te deinen. Er was iets op den rand gaan zitten. Het was blijkbaar iets betrekkelijk zwaars. Enkele oogenblikken later kwam het langs de verraderlijke haren omlaag glijden en viel in het water met een plons, die bijna de mier van haar veilig plaatsje deed vallen. ☼ De nieuw aangekomene was een bij. En nu begon

een groote beroering in de kleine gevangenis. De bij worstelde, draaide rond op de oppervlakte met fladderende vleugels en deed het water in alle richtingen opspatten tot de mier bijna verdrongen was. Zij klemde zich echter vast aan haar vlot en wachtte met filosofische berusting tot het rumoer voorbij zou zijn. Ten slotte stootte ook de bij tegen de mot. Dadelijk probeerde zij er op te klimmen ten einde de kou van het water te ontkomen en haar vleugels te drogen om weg te kunnen vliegen. Maar zij was te zwaar. De mot zonk, rolde om en stootte tegen den wand van den kelk. Vreeselijk verontwaardigd greep de mier een bosje van de vijandelijke haren in haar kaken en bleef zoo voor anker liggen tegen den muur. ☼ Volkomen uitgeput en versuft door angst en koude, bleef de bij vruchteloze pogingen aanwenden op het mottelijk te klimmen. Slechts weinige oogenblikken van die verderfelijke domheid waren voldoende om een eind aan den strijd te maken en al ras lag de bij verdrongen en onbewegelijk naast de mot te drijven. Toen zocht de mier, tevreden, haar oude toevlucht weer op. . . . ☼ Een groote

spin, die tusschen het gras kroop, ontwaarde het mooie bosje sarracenia's. Zij was een der weinige dieren, die het geheim dier planten had leeren kennen en die het tot haar voordeel wist aan te wenden. Meer dan eens had zij een gemakkelijken prooi gevonden in een gevangen insect, dat boven in den goed-gevulden kelk zat te worstelen. ☼ De grootste kelk als de meest belovende kiezend, klom de spin tegen den stengel op. Toen klom zij op den kleurigen rand van den kelk, welks gladde buitenwand voor zulke bezoekers geen moeilijkheid opleverde. Het water binnenin kabbelde heftig. En de mier werd opnieuw door angst bevangen toen zij de groote, zwarte schaduw van de spin tegen den buitenwand van haar gevangenis zag opkruipen. ☼ Toen zij den rand van den kelk bereikt had en er voorzichtig bovenopgekropen was, waagde de spin zich niet aan de verraderlijke haren. Zij spon twee of drie dikke draden over de randen; en toen, met die stevige ankerplaats om zich aan op te trekken, liep zij onbevreesd de steile helling van den gevaarlijken hals af. Met één haak-klauw achter zich uitgestoken, hield zij den draad vast die uit haar spinopening te voorschijn kwam naarmate zij zich bewoog. ☼ Aan het einde der helling gekomen, bleef zij zitten, terwijl zij met haar stel roode, schitterende oogen kwaadaardig neerkeek op de kleine zwarte mier. Deze kroop heelemaal ineen. Dit nieuwe gevaar joeg haar veel meer angst aan dan alle vorige, die zij had beleefd. ☼ Op dit meest kritieke moment van het gevaarlijkste oogenblik in het leven van de kleine, zwarte mier speelde de dartele luim van het Noodlot der Wildernis een onvoorzien spel. Een overweldigende ramp vernielde plotseling de kleine wereld der sarracenia. De zachte harige pooten van een springend monster — konijn, vos of wilde kat — kwamen neer tusschen de kelk-trossen, verpletterden sommige en wierpen den inhoud der andere in het rond. Daaronder ook van dien waarin de kleine zwarte mier zat. Doornat, verbaasd, maar ongedeerd vond zij zich, opnieuw vrij, op een bosje vochtig gras liggen. Boven haar, op een grasspriet, klemde de verbluffte spin zich vast. En terwijl ze daar zoo hing, duidelijk zichtbaar voor alle jagende dieren, suisde een groote zwart-en-gele wesp op haar toe, stak haar zoodat ze hulpeloos werd, en sleepte haar mee op zwaar zoemende vleugels.

DE GEBOUWEN VAN HET VOORMALIG KARTHUIZER-KLOOSTER TE NEURENBERG AAN DEN „WASSERHOF” (TEGENWOORDIG GERMAANSCH MUSEUM).